

Werken als mondhygiënist in een ontwikkelingsland

Ineke Wagendrever, mondhygiënist en docent Opleiding Mondhygiëne Amsterdam

Het land: Burkina Faso

Burkina Faso, dat met 275.000 km² bijna zevenmaal zo groot is als Nederland, ligt gedeeltelijk in de Sahel en grenst aan de Sahara-woestijn. Tot 1984 heette het land Boven- of Opper-Volta. Het land telt 10,5 miljoen inwoners en is een van de dichtstbevolkte landen in West-Afrika.

Door de oprukkende woestijn, mislukte oogsten en sprinkhanenplagen heerst er een steeds terugkerende voedselschaarste, waardoor van een chronische honger kan worden gesproken. De gezondheidssituatie in Burkina Faso is erg slecht en het land kent een hoog kindersterftecijfer. Mede door malaria en aids ligt de gemiddelde leeftijd van de Burkinabé niet hoger dan 47 jaar.

De medische kliniek van Joke Blumink staat in Tougan, een dorp dat in de droge Sahelzone ligt. Er is weinig vegetatie en er valt bijna geen regen.

Een groot gedeelte van het medische werk in de kliniek bestaat uit tandheelkundige hulp, omdat er in het gebied, waar 366.000 mensen wonen, geen tandarts te vinden is. Dit is de reden waarom Joke, als verpleegkundige, zich noodgedwongen veel van de tandheelkunde eigengemaakt heeft.

Vorbereidingen

Door de briefwisselingen die ik met Joke onderhield vóór mijn vertrek naar Afrika, werd het me al snel duidelijk dat ik buiten het 'normale' mondhygiënewerk ook werkzaamheden zou moeten verrichten waar-

Samenvatting

Al op zeer jonge leeftijd was het werken in een ontwikkelingsland een wens van mij. Ik was er echter van overtuigd dat hiertoe binnen de tandheelkunde en zeker als mondhygiënist geen of weinig mogelijkheden waren. Door informatie in het Nederlands Tijdschrift voor Mondhygiëne, het tijdschrift Tandartspraktijk en DHIN (Dental Health International Nederland) werd het mij duidelijk dat deze mogelijkheden er wél waren. Via DHIN werd ik in contact gebracht met Joke Blumink, verpleegkundige en zendelinge in Tougan, Burkina Faso. Na een aantal gesprekken en vele briefwisselingen ben ik naar Afrika gegaan.

toe ik niet opgeleid ben, zoals gebitsextracties, wondverzorging en andere medische ingrepen.

Om goed voorbereid te zijn op al deze werkzaamheden kreeg ik van mijn werkgever, Frank Mulder, een aantal boeken om te bestuderen, waaronder 'Gebitsextractie', 'Mondafwijkingen' en 'Gezondheidszorg in de tropen'. Naast de voorbereiding op vaktechnisch gebied heb ik me verder verdiept in het land en zijn bevolking via encyclopedie en internet. Algemene zaken die geregeld moeten worden voor een reis als deze zijn: een visum met werkvergunning, vaccinaties, malariaprofylaxe, verzekeringen en tickets.

Cultuurshock

Vrij snel na aankomst in Tougan krijg ik te

maken met een cultuurshock... en die is enorm! Tougan is voor Burkinabese begrip een vrij groot dorp. Er is geen water en geen elektriciteit. Hier en daar staat een waterput waar vrouwen met enorm zware teilen op het hoofd water vandaan dragen. De huizen van de bevolking mogen de naam 'huis' eigenlijk niet dragen. Het is meer een soort court-yard waar een muur omheen is geplaatst van klei. Sanitaire voorzieningen bestaan hier niet: mensen doen hun behoefte in de natuur of wanneer zij een beetje hygiënisch zijn in een gat in de grond. Mede door het gebrek aan sanitaire voorzieningen en de enorme hitte (45° C) zijn infecties aan de orde van de dag. Ik heb werkelijk van alles gezien: botwonden, ondervoede kinderen, een vrouw met herpes over haar hele lichaam (waarschijnlijk als gevolg van aids), een baby met een furunkelinfectie in het gezicht.

Voor mijn vertrek naar Afrika dacht ik dat ik goed voorbereid was. Al snel werd mij duidelijk dat je jezelf hier niet op kunt voorbereiden. Beelden zien op de televisie is iets heel anders dan de ervaring zelf. De Burkinabesen leven niet... ze overleven.

Primitieve arbeidsomstandigheden

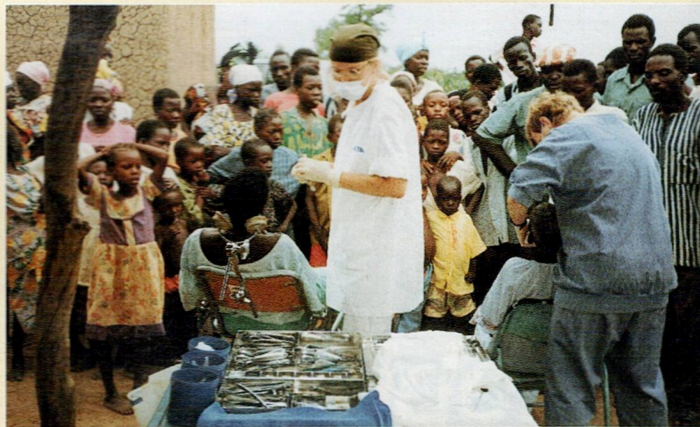
De kliniek in Tougan gaat 's morgens om acht uur open. Het is elke dag een verrassing hoeveel patiënten voor een behandeling komen. Mensen komen hiervoor soms 80 kilometer lopen. Meestal zitten er rond de 60 à 70 mensen voor de kliniek te wachten wanneer onze werkdag begint.

Privacy kennen ze niet in Afrika. In de behandelruimte zitten zo'n 20 mensen toe

Afb. 1. Ook in de kliniek in Tougan vindt de bevolking (en de patiënt) privacy niet belangrijk.

Afb. 2. Op lokatie trekt de behandeling van patiënten vele belangstellende toeschouwers.

Afb. 3. Parodontitis.

te kijken hoe de ander een tand of kies laat extraheren.

Daar 'ziek zijn' hier geen prioriteit is, komen mensen alleen wanneer het element al bijna is vergaan. Ik leer van Joke gelijk hoe ik vijf patiënten tegelijk kan behandelen: ik verdoof ze alle vijf en nadat ik de vijfde patiënt de injectie gegeven heb, begin ik bij de eerste patiënt elementen te extraheren. Het is een wonderlijk gezicht: iedereen zit mee te kijken. Voor de communicatie vraag ik een Franssprekende patiënt om de diagnose en behandeling te vertalen.

Materialen zijn schaars en er is geen afzuiger. Bij het verwijderen van tandsteen (wat voornamelijk bij jong-volwassenen gebeurt) mag ik maximaal twee gaasjes gebruiken om bloed te stelpen. Met één paar handschoenen werk ik de hele ochtend. Tussendoor was ik mijn handen met zeep en weinig alcohol. In de kliniek staat gelukkig wel een autoclaaf, waardoor het risico van kruisbesmetting vermindert.

De werkdag eindigt als alle patiënten behandeld zijn.

Eenmaal per twee weken werken we op 'locatie': het 'bush-werk'. Dit houdt in dat we naar een afgelegen dorp gaan waar we de lokale bevolking gratis van tandheelkundige en medische hulp voorzien. Deze bestaat uit tandsteen verwijderen, uitdelen van tandenborstels met bijpassende poetsinstructie, gebitseextractie, wondverzorging en het uitdelen van medicijnen.

Twee klapstoelen dienen als behandelstoelen, de brandende zon gebruiken we als operatielamp, en twee emmertjes water met chloor; één voor het wassen van de handen en één voor de vuile instrumenten, vormen de hygiënemaatregelen. Alle 'westerse' maatstaven kun je hier beter even vergeten, je verricht noodhulp en probeert dat zo goed mogelijk te doen.

Het werken op 'lokatie' lijkt voor de bevolking een theatervoorstelling. Honderden mensen staan onder luid gejoel en gegiechel toe te kijken hoe anderen behandeld worden. Het lijkt wel een film!

Het klinische beeld

De Burkinabé is dagelijks bezig met overleven. Het vergaren van voedsel heeft de

hoogste prioriteit. Vanzelfsprekend is dit van invloed op de lichamelijke verzorging en de mondverzorging. De gebitselementen worden schoongehouden met een takje van een speciale boom die volgens inwoners een antibacteriële werking heeft. Een tandenborstel is een luxeartikel waar de meerderheid van de bevolking niet over kan beschikken.

ken.

Het algemeen klinisch beeld toont dan ook vergevorderde parodontitis, ernstige cariës en een gemutileerde dentitie.

Bij bepaalde stammen, zoals de Fulani-stam en de Touarek-stam, is het gebruik de frontelementen op bijzondere wijze te beslijpen als sieraad. Met name de vrouwen van deze stammen hebben dit pijnlijke ritueel op jonge leeftijd ondergaan.

Een veel voorkomend verschijnsel is extrinsieke verkleuring, wat het gevolg is van inheemse gewoonten zoals het kauwen op bladeren en stukjes klei.

Geweldige ervaring

Het werken in een ontwikkelingsland is een geweldige ervaring. Op vaktechnisch gebied leer je ontzettend veel. Je ziet immers mondafwijkingen die in Nederland nog maar sporadisch voorkomen en je leert werken onder zeer primitieve omstandigheden. Het is echter een illusie te denken dat je het beroep 'mondhygiënist' in zijn volledigheid kunt uitoefenen. De behoeften van de bevolking van Burkina Faso liggen voornamelijk op het gebied van voedsel, de basale medische hulp en sanitaire voorzieningen. Alle tandheelkundige hulp is noodhulp, aan individuele of collectieve preventie kom je niet of nauwelijks toe. De waardering en een ongekend voldaan gevoel maken echter veel goed.

Als ik had geweten wat ik allemaal in Burkina Faso zou meemaken, weet ik niet of ik deze reis ondernomen had. De dood is in dit land een onderdeel van het dagelijks leven en daar ben ik meerdere malen mee geconfronteerd.

Het is een vreemde gewaarwording met eigen ogen te zien hoe mensen in één wereld onder totaal verschillende omstandigheden leven. De dagelijkse zorgen van thuis lijken in dit land onbenullig en overtrokken.

Het werken in een ontwikkelingsland

Afb. 4. Gemutileerde dentitie.

Afb. 5. Incisieven beslepen volgens het ritueel van de Fulani-stam.

Afb. 6. Incisieven beslepen volgens het ritueel van de Touarek-stam.

Afb. 7. Een extrinsieke verkleuring als gevolg van het kauwen op bladeren.

verandert je kijk op het leven en vergroot je relativiseringsvermogen.

Al met al een geweldige ervaring die ik iedereen kan aanraden!